

351.854: 7/P: 3-054(049.3)

Aan de Minister van Welzijn,
Volksgezondheid en Cultuur
Postbus 5406
2280 HK RIJSWIJK

ONDERWERP Evaluatie beleid kunstuitingen van allochtonen
UW KENMERK K/KV U 33731
UW BRIEF VAN 21 maart 1989
ONS KENMERK KR-89.2061/6
DATUM 21 november 1989

Boekmanstichting-Bibliotheek
Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
Tel: 243739

Mevrouw de Minister,

Bijgaand ontvangt u het advies "De kunst van het artisjokken eten" ofwel "Evaluatie beleid kunstuitingen van allochtonen". Dit advies is tevens aangeboden aan de minister van Onderwijs en Wetenschappen. In het advies vindt een evaluatie plaats van het beleid dat de laatste zeven jaren specifiek voor allochtone kunstenaars is gevoerd. Tevens worden aanbevelingen voor toekomstig beleid gedaan.

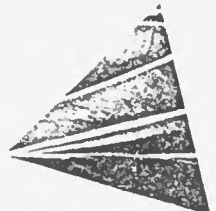
De Raad is zich bewust van de noodzaak zorg te dragen voor een kunstbeleid dat ruimte biedt aan alle kunstvormen die op grond van kwaliteit een bestaansrecht hebben verworven. Hij onderkent dat allochtone kunstenaars in deze vaak meer drempels moeten overwinnen dan hun autochtone collega's.

Het categoriale beleid kunstuitingen migranten is destijds gecreëerd om deze drempels te slechten. Op die wijze wilde uw voorganger de situatie bewerkstelligen waarin integratie van allochtone kunstenaars en kunstvormen binnen het reguliere kunstbeleid mogelijk werd.

Zoals het advies aangeeft is deze door alle betrokkenen gewenste situatie nog niet volledig bereikt. Om hierin verandering te brengen reikt de Raad een achttal aanbevelingen aan. Concretisering van deze aanbevelingen vergt inspanningen van allochtone en autochtone kunstenaars, van kunst- en onderwijsinstellingen, van Fondsen, Raad en Ministeries. Noodzakelijk is dat bewustwording plaatsvindt van een veranderde en veranderende samenstelling van de maatschappij, dat betrokkenen een open oor en oog hebben voor het onbekende. Aangezien het kunstenveld deze attitude eigen is, kan dit veld in het streven naar integratie een voorhoede positie innemen.

Daarnaast ontkomt nieuw beleid niet aan financiële inspanningen. Naar de mening van de Raad zijn de bestaande wensen bescheiden. Het gaat om f.2 miljoen gulden voor specifiek beleid, vooralsnog benodigd tot en met het volgende kunstplan (t/m 1996), f.1 miljoen gulden om het voortbestaan van de lokale migrantenomroepen veilig te stellen en f.1 miljoen gulden om projecten binnen het kunstvakonderwijs mogelijk te maken. Voor dit laatste wordt een beroep op het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen gedaan.

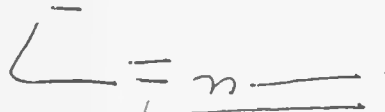
Boekmanstichting-Bibliotheek
Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
Tel. 243739

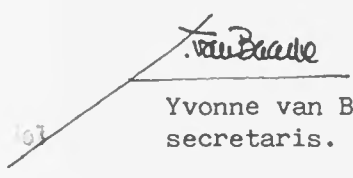
Gezien het feit dat de ondersteuning van de kunstuitingen van allochtonen bij beide nieuw aangetreden regeringspartijen een belangrijk punt in het partijprogramma voor de komende jaren is, verwacht de Raad bij de overname van zijn financiële voorstellen geen noemenswaardige problemen.

Met de meeste hoogachting,

namens de Kernraad,

H.J.A. Tijssen,
wnd ondervoorzitter,

Yvonne van Baarle,
secretaris.

DE KUNST VAN HET ARTISJOKKEN ETEN

ofwel

EVALUATIE BELEID KUNSTUITINGEN VAN ALLOCHTONEN

november 1989, Den Haag.

INHOUD

VOORWOORD

1 INLEIDING

- 1.1 Kader
- 1.2 Taakafbakening
- 1.3 Begripsbepaling
- 1.4 Adviesopbouw

2 ONTWIKKELINGEN BINNEN HET CATEGORIALE BELEID IN KORT BESTEK

- 2.1 Legitimering van het beleid
- 2.2 Positionering van het beleid
- 2.3 Doelstellingen beleid
- 2.4 Aantal subsidieverzoeken
- 2.5 Thematiek subsidieverzoeken
- 2.6 Criteria en co-financiering

3 STAND VAN ZAKEN PER KUNSTDISCIPLINE EN AANVERWANTE BELEIDSTERREINEN

- 3.1 Theater
- 3.2 Muziek
- 3.3 Dans
- 3.4 Letteren
- 3.5 Film en video
- 3.6 Beeldende kunst, bouwkunst en vormgeving
- 3.7 Multi-disciplinair en festivals
- 3.8 Amateuristische kunstbeoefening
- 3.9 Kunstzinnige vorming
- 3.10 Kunstvakonderwijs
- 3.11 Media

4 KNELPUNTEN DIE DE INTEGRATIE BELEMMEREN

5 AANBEVELINGEN TER BEVORDERING VAN INTEGRATIE

Bijlage 1 Adviesaanvraag

Bijlage 2 Rapport "Gebruik van kunstbudgetten door etnische minderheden"

VOORWOORD

In een stadje dat trots was op zijn vele goede restaurants werd een nieuw specialiteitenrestaurant geopend, gespecialiseerd in iets volstrekt nieuws: artisjokken.

De restauranthouder had de zaak voortvarend aangepakt en enkele mensen uitgenodigd van wie hij wist dat zij regelmatig in de lokale pers schreven over culinaire prestaties van het restaurantwezen. Dat leverde drie totaal verschillende visites op.

De eerste bezoeker kende alle restaurants door en door en voelde zich daardoor gerechtigd tot een uitgesproken mening over wat je daar mocht verwachten. Met die rare stekelige bol was hij gauw klaar.

Onkruid eten! Nee, zijn stad verdiende beter. Hij stond op en vertrok zonder het bord aan te raken. Zijn stukjes voor de krant waren voor jaren klaar.

De tweede bezoeker kende alle specialiteiten die geserveerd werden in de verschillende restaurants. En daar was hij trots op. Zijn angst: betrappt worden op het feit dat hij een gerecht niet kende. Zijn wapen: met een uitstraling van deskundigheid en zelfvertrouwen zijn omgeving overrompelen. Hij verborg zijn onzekerheid dan ook keurig toen hij de specialité de la maison geserveerd kreeg en met een air alsof hij de artisjok hoogst persoonlijk had uitgevonden, zette hij zijn mes en vork erin, sneed een flink stuk af en begon te kauwen. Dat viel tegen! Wat was dit voor troep. Zou er dan toch iets niet..... Zijn angst sloeg toe: dus naar de krant en deskundig de beuk erin.

De derde bezoeker was voorzichtiger en een klein beetje achterdochtig. Hij bekeek de artisjok en kon zich niet voorstellen dat hij bewust iets oneetbaars kreeg voorgezet. Maar wat dan wel.... Hij besloot open kaart te spelen en riep de restauranthouder. En op zijn vragen kreeg hij te horen hoe hij blad voor blad zijn weg naar het hart van de artisjok kon vinden en welke geneugten zijn tong en verhemelte zo konden verwachten.

Toch nog die achterdocht: U hebt mij natuurlijk niet voor niets uitgenodigd. U verwacht dat ik het bij voorbaat een uitstekende maaltijd vind. O, nee, bezwoer de restauranthouder hem, ook artisjokken kunnen te vroeg of te laat geplukt worden, niet gaar zijn of juist te gaar, te veel of te weinig zout hebben. Er kan van alles mis mee gaan. Gun mij uw eerlijke oordeel en past u als-tublieft uw kwaliteitsbesef niet aan. Ik heb u slechts verteld hoe u met mijn specialiteit om moet gaan om er ten volle van te kunnen genieten.

De derde bezoeker ging na afloop een wereld rijker naar huis.

De Nota die u thans wordt aangeboden gaat over Kunst. De kunst van het artisjokken eten.

Hortence Sarmaat.

1. INLEIDING

In maart van dit jaar zond uw voorganger de Raad voor de Kunst een uitgebreide adviesaanvraag met betrekking tot het categoriale beleid Kunstuitingen Migranten. Hierin verzocht u de Raad om een analyse en evaluatie van de ontwikkelingen die zich sedert het verschijnen van de departementale beleidsnotitie "Cultuuruitingen van etnische minderheden" (gepubliceerd in juli 1987) hebben voorgedaan.

Alhoewel het beleid Kunstuitingen Migranten de gehele Raad regardeert, heeft de Kernraad de onder hem ressorterende werkgroep Kunstuitingen Migranten de opdracht verstrekt het gevraagde advies voor te bereiden. In deze werkgroep onder voorzitterschap van A.J. Romijn en vanaf oktober '89 D. Bleijleve hadden zitting: mw D. Krind, J. Onemu, N. de Palm, mw H. Sarmaat, I. Selman, A. de Sousa en R. Spoorman. Secretaris was mw M. Verlijsdonk. Vanuit het ministerie werden de vergaderingen bijgewoond door P. Ballings en mw M. Schweitzer.

De werkgroep heeft ter voorbereiding van het advies overleg gevoerd met alle Raadsafdelingen. Het resultaat van de gevoerde besprekingen ligt nu voor u.

1.1. Kader

Vanaf 1982 voerde uw voorganger een stimuleringsbeleid voor de kunstuitingen van migranten. Het gaat daarbij enerzijds om een beleid dat allochtone kunstenaars de mogelijkheid biedt hun artistieke ideeën ten uitvoer te brengen, anderzijds om acceptatie van de kunstproducten zelf. In 1987 kondigde hij in de notitie "Cultuuruitingen van etnische minderheden" aan dat de middelen voor het stimuleringsbeleid vanaf 1990 geleidelijk teruggebracht moeten worden tot nihil in 1992. Hierdoor hangt reeds enkele jaren de uitspraak over stopzetting van het beleid als een zwaard van Damocles boven de sector. De Raad wenst in dit advies de 'handhaafbaarheid' van dit beleidsvoornemen te toetsen. Hij wil dit niet los plaatsen van het onlangs verschenen rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) over allochtonenbeleid. In dit rapport wordt geconcludeerd dat het allochtonen-beleid, van toepassing op 7% van de totale bevolking in Nederland, tot nu toe op belangrijke facetten heeft gefaald. Het cultuurbeleid krijgt in het WRR-rapport niet de aandacht die het verdient. De Raad wenst in het onderhavige advies in deze lacune te voorzien voorzover het de kunsten betreft.

1.2. Taakafbakening

De Raad neemt in het onderhavige beleidsevaluatie-advies de volledige periode (1982-1989) in beschouwing waarin het categoriale beleid vigeerde.

Naast de in het minderhedenbeleid erkende groepen, te weten Surinamers, Antillianen, Turken, Marokkanen en Molukkers, zijn ook andere allochtone bevolkingsgroepen betrokken bij het stimuleringsbeleid. Het WRR-rapport kiest voor dezelfde benadering van de doelgroep.

Daar de Raad voor de Kunst enkel adviseert over kunstzaken, beperkt hij zich daartoe ook in dit advies. Dit impliceert onder andere dat door de Raad geen specifieke aandacht geschonken wordt aan het museumbeleid met betrekking tot allochtone kunstenaars.

Tot slot zij vermeld dat de Raad slechts zijdelings aandacht zal schenken aan het stimuleringsbeleid zoals dit op gemeentelijk en provinciaal niveau wordt gevoerd.

1.3. Begripsbepaling

In de loop der jaren is de omschrijving "etnische minderheden" verruild voor "migranten". Daarnaast is de term "allochtonen" in zwang. De Raad doelt hier mee op diegenen die naar Nederland zijn geïmmigreerd, alsmede hun kinderen en kleinkinderen. Zowel zij die de Nederlandse nationaliteit reeds hebben als zij die (nog) niet genaturaliseerd zijn. In dit advies zal hoofdzakelijk de term allochtonen gebruikt worden. Het WRR-rapport geeft hieraan eveneens de voorkeur.

Andere begrippen die een nadere introductie behoeven zijn categoriaal, regulier en integratie. Het stimuleringsbeleid is categoriaal beleid, in die zin dat het zich richt op een specifieke doelgroep. De termen categoriaal beleid en stimuleringsbeleid zullen naast elkaar gebruikt worden. Het reguliere kunstenbeleid is het totale kunstenbeleid zoals dit door de minister van WVC gevoerd wordt. In feite is het categoriale beleid een deelbeleid van het reguliere kunstenbeleid.

Onder het begrip integratie wordt in dit advies verstaan: (het proces dat voert tot) de situatie waarin allochtone kunstenaars naast en in samenwerking met autochtone kunstenaars een plek hebben binnen één kunstbeleid.

1.4. Advies opbouw

De Raad is van het uitgangspunt uitgegaan dat de te voeren evaluatie moet resulteren in aanbevelingen voor toekomstig beleid.

In het advies wordt derhalve allereerst in grote lijnen aandacht geschonken aan de belangrijkste ontwikkelingen die in de jaren 1982-1989 hebben plaatsgevonden.

Vervolgens wordt per kunstdiscipline - mede aan de hand van enkele voorbeelden - de stand van zaken betreffende de (integratie van de) kunstuitingen van migranten aangegeven. Het accent ligt hierbij op de jaren 1987-1989. Behalve de afzonderlijke kunstdisciplines betreft de Raad hierbij ook de situatie op de terreinen van de Amateurstische Kunstbeoefening en Kunstzinnige Vorming (AK/KV), het kunstvakonderwijs en de media.

In een volgend hoofdstuk gaat het advies in op de knelpunten die naar de mening van de Raad dienen te worden weggenomen alvorens van een geslaagd integratieproces te kunnen spreken. De signalering van deze knelpunten leidt tot een achttal aanbevelingen die in hoofdstuk 5 verwoord worden. Daarbij geeft de Raad tevens aan hoe zijns inziens aan het categoriale beleid de komende jaren vorm gegeven moet worden.

2. ONTWIKKELINGEN BINNEN HET CATEGORIALE BELEID IN KORT BESTEK

2.1. Legitimering van het beleid

Van oudsher is de Nederlandse samenleving onderhevig geweest aan invloeden van andere culturen. Godsdienstvrijheid, afkalkend kolonialisme en behoefte aan arbeidskracht trokken achtereenvolgens grote groepen mensen aan. In vorige eeuwen werden deze nieuwkomers vrij gemakkelijk opgenomen door de Nederlandse samenleving. Een verrijking van de cultuur was daarvan het gevolg.

Vanaf de jaren 60 van deze eeuw nemen de migratiestromen steeds grotere omvang aan. Turken en Marokkanen komen naar Nederland om werk te vinden, soms ook als vluchtiging. Zij brengen een geheel eigen cultuur met zich mee. Surinamers, Antillianen en Indonesiërs (w.o. Molukkers), afkomstig van vroegere koloniën zijn veel beter bekend met de Nederlandse cultuur. De toename van het aantal migranten en de verscheidenheid van de groepen plaatst het integratieproces onder druk. Omdat vele migranten zich blijvend in Nederland zullen vestigen neemt tegelijkertijd de noodzaak tot integratie toe. Dit leidt begin jaren 80 tot het Rijks Minderhedenbeleid.

2.2 Positionering van het beleid

In 1982 werd in het kader van het Rijks Minderhedenbeleid een separaat beleid van de grond getild dat zich specifiek richtte op cultuuruitingen van etnische minderheden. Met de uitvoering van dit beleid werd de interdepartementale Commissie Cultuuruitingen Minderheden belast. In deze commissie hadden ambtenaren van de ministeries van Binnenlandse Zaken en van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur zitting. De Directie Kunsten was in de commissie vertegenwoordigd door een medewerker van de afdeling Kunstzinnige Vorming en Amateuristische Kunstbeoefening.

Op verzoek van de minister werd in 1984 bij de Raad voor de Kunst de Commissie Cultuur Minderheden in het leven geroepen. Deze commissie had tot taak het ministerie te adviseren in beleidsaangelegenheden.

Conform het uit 1981 daterende Actieplan Minderheden van de regering was voorzien in vermindering van beschikbare financiële middelen voor het "Cultuurbeleid van etnische minderheden" met ingang van 1987. In 1986 trok het ministerie van Binnenlandse Zaken zich derhalve terug uit dit beleid, met medeneming van de tot dan toe gefourneerde middelen. De eindverantwoordelijkheid voor het beleid kwam daarmee terecht bij de minister van WVC. Deze wenste in eerste instantie vast te houden aan de uitgewerkte beleidsscenario's.

Een advies van de Raadscommissie Cultuur Minderheden - destijds onder voorzitterschap van oud-minister mr H.J. van Doorn - deed de minister hier van afzien. Een beleidsombuiging maakte mogelijk dat het categoriale beleid in de jaren 1987 (met een budget van f.1,4 miljoen) tot en met 1989 (budget f.2 miljoen) kon worden voortgezet.

Ter bevordering van het integratieproces werd de advisering over de subsidieverzoeken - tot dan toe verricht door de departementale Commissie - overgeheveld naar de Raad voor de Kunst. Deze riep hiertoe de werkgroep Kunstuitingen Migranten in het leven, daar de bestaande Commissie Cultuur Minderheden haar werkzaamheden inmiddels had gestaakt. Op het ministerie kreeg de afdeling Kunstzinnige Vorming en Amateuristische Kunstbeoefening de eindverantwoordelijkheid over de beleidsuitvoering.

De Raad constateert dat het kader waarbinnen het categoriale beleid is uitgevoerd de afgelopen jaren voortdurend aan verandering onderhevig is geweest. Elke nieuwe verschuiving bracht het beleid dichterbij de Directie Kunsten en daarmee dichterbij de plaats van bestemming. De voortdurende verschuivingen hebben naar de mening van de Raad echter niet bijgedragen aan rust en helderheid. De veelheid aan betrokken ambtenaren en commissies heeft een adequate beleidsuitvoering niet vereenvoudigd. De positionering van het beleid, eerst bij Welzijn en later bij de afdeling Kunstzinnige Vorming en Amateuristische Kunstbeoefening, heeft de betrokken kunstenaars - met name de (semi) professionelen onder hen - nadeel berokkend. Kunst vervaardigd door allochtonen werd en wordt door "buitenstaanders" nogal eens gelijk geschakeld aan amateurisme.

2.3. Doelstellingen beleid

De Raad constateert dat de belangrijkste doelstellingen door de jaren heen ongewijzigd zijn gebleven. Het beleid is zowel gericht op de allochtone kunstenaars als op de kunstvormen die zij creëren.

In zijn beleidsnotitie stelt de minister van WVC te streven naar realisering van zodanige voorwaarden "dat minderheden hun eigen cultuur- en kunstuitingen kunnen ontwikkelen". Dit weliswaar niet binnen een cultureel isolement, maar in een proces van interactie tussen de culturen van verschillende groepen. Dit zou kunnen leiden tot het ontstaan van nieuwe kunstvormen die een vernieuwingsimpuls in het culturele leven teweegbrengen.

De beleidsdoelen die hierbij naar de mening van de Raad centraal staan zijn:

- Kwalitatieve verdieping door middel van:
  - * het voeren van een adequaat projectenbeleid
  - * het ontwikkelen van voldoende kader
  - * bevordering internationale uitwisseling van kunstenaars.
- Vergroting toegankelijkheid reguliere kunstinstellingen.
- Toename van identificatiemogelijkheden voor allochtonen.

Het categoriale beleid dient een voorwaardenscheppend beleid te zijn met als doel kunstenaars van allochtone afkomst de gelegenheid te bieden zich zodanig te manifesteren, dat zij een betere uitgangspositie veroveren ten behoeve van het integratieproces. Tevens dient dit beleid een verandering van het kunstklimaat in Nederland te bewerkstelligen.

Dit stelt ook eisen aan het reguliere kunstenveld, zowel op het gebied van de regelgeving als op het gebied van de deskundigheid.

2.4. Aantal subsidieverzoeken

Het aantal subsidieverzoeken dat in de loop der jaren is ingediend in het kader van het beleid kunstuitingen migranten is gestaag toegenomen.

Zo oordeelde de departementale Commissie Cultuuruitingen Minderheden in de jaren 1982, 1983 en 1984/1985 respectievelijk over 29, 65 en 82 subsidieverzoeken.

Voor de begrotingsjaren 1988 en 1989, jaren waarin de werkgroep Kunstuitingen Migranten van de Raad de advisering ter hand neemt, werden respectievelijk 137 en 167 subsidieverzoeken ingediend. Uitgesplitst naar kunstdisciplines: 30% van de subsidieverzoeken heeft betrekking op theater, 20% is multidisciplinair, 15% muziek, 10% dans, 10% letteren en film en beeldende kunst sluiten de rij met respectievelijk 8% en 7% van het totaal aantal subsidieverzoeken.

Het totale aantal subsidieverzoeken dat in de jaren 80 aan de Raad voor de Kunst ter advisering wordt voorgelegd bedraagt respectievelijk; 500 in 1984, 1341 in 1986 en 1667 in 1988.

Uit deze cijfers kan worden afgeleid dat de subsidieverzoeken ingediend in het kader van het categoriale beleid telkens zo'n 10% uitmaken van het jaarlijkse totaal aan subsidieverzoeken (uitgezonderd de Fondsen).

In kwantitatief opzicht is er aldus nog geen sprake van integratie.

2.5. Thematiek subsidieverzoeken

Indien de inhoud van deze subsidieverzoeken nader bekeken wordt dan valt op dat de onderwerpen van de projecten gedurende de eerste jaren voor het merendeel betrekking hadden op de minderhedenproblematiek. Het beleid dat door het ministerie van WVC de eerste jaren werd gevoerd bevorderde in hoge mate dat problemen die de migrant in Nederland aan den lijve ondervond in vele gevallen centraal stonden bij de projecten die hij/zij op de podia bracht. Dit speelde zowel bij de amateurprojecten als de (semi-)professionele projecten. Het gewicht dat werd toegekend aan sociaal-culturele doeleinden overtrof vaak de artistieke doelstellingen. Daarnaast waren er nogal wat projecten waarin het snijvlak-criterium, eveneens geïntroduceerd door de overheid, een rol speelde. Dat wil zeggen dat twee of meer minderheden betrokken waren bij het project.

Het belang van zowel de minderhedenproblematiek als het snijvlak-criterium neemt iets af in de jaren 1984, 1985. In 1987 en 1988 speelt het snijvlak-criterium geen rol meer en is ook het aantal projecten dat specifieke minderhedenproblematiek als uitgangspunt heeft beduidend minder talrijk. In die gevallen waar nog wel sprake is van een dergelijke onderwerp-keuze gaat dit vaker gepaard met een interessant artistiek concept.

2.6. Criteria en co-financiering

Wijzigingen in de subsidieverzoeken als gevolg van de artistieke ontwikkelingen en de verschuiving van de beoordeling van deze verzoeken van een departementale commissie naar een Raadswerkgroep hebben gevolgen gehad voor de beoordelingscriteria.

De criteria die momenteel gehanteerd worden, zijn:

1. de artistieke kwaliteit,
2. organisatorische en financiële aspecten,
3. landelijk belang,
4. geografische spreiding,
5. de mate waarin subsidiëring uit de categoriale middelen bijdraagt in opname (eventueel op termijn) binnen de reguliere kaders.

De werkgroep Kunstuitingen Migranten heeft steeds een zwaar accent gelegd op het kwaliteitscriterium. Subsidieverzoeken die naar het oordeel van de werkgroep voldoende kwaliteit bezaten werden voorgedragen voor co-financiering. Dit houdt in dat de werkgroep Kunstuitingen Migranten een subsidieverzoek ook voorlegt aan raadscolleges of fondsen wier beleidsterrein overeenkomt met de kunstdiscipline van het betreffende verzoek. Voor dit "tweesporenbeleid" komen subsidieverzoeken in aanmerking waarvan de indieners nog onvoldoende bekend zijn binnen het reguliere circuit òf die in kwalitatief opzicht de concurrentie met dat circuit (nog) net niet aankunnen. De werkgroep gaat er daarbij vanuit dat de aanvrager ook

rechtstreeks binnen het reguliere kunstenbeleid kansen heeft, indien de tweesporenprocedure een of meerdere malen heeft geleid tot een vorm van co-financiering.
De resultaten van het tweesporenbeleid komen in hoofdstuk 3. aan de orde.

3. STAND VAN ZAKEN PER KUNSTDISCIPLINE EN AANVERWANTE BELEIDSTERREINEN

3.1. Theater

Door de jaren heen zijn er binnen de theaterdiscipline vele subsidieverzoeken ingediend in het kader van het categoriale beleid. Een relatief groot deel daarvan kon de artistieke toets der kritiek doorstaan. Dit heeft geleid tot een aanhoudende stroom theaterproducties die vooral in Amsterdam een wezenlijke aanvulling betekende op het totale theateraanbod. Brede aandacht voor bedoelde producties, zowel van de zijde van het publiek als van de media, bleef meestal beperkt tot de periodes waarin de jaarlijkse edities van het Stagedoor festival plaatsvonden.

Bij de theaterdiscipline speelt de taalproblematiek nog steeds een rol. Het gebruik van een 'vreemde taal' stelt zware eisen aan de acteurs. Met name Turken en Marokkanen ondervinden hier nadelen van. Creatieve oplossingen zijn gerealiseerd door de presentatie van tweetalige producties. Kenmerkend voor allochtone theatermakers is dat men veel in ad hoc-formaties werkt. Er bestaan slechts enkele allochtone theatergroepen waaronder De Nieuw Amsterdam (DNA), Orangemelted, Lamaqul, Ast, Umut en Ongören. Ook deze groepen leggen veelal een voorkeur voor wisselende tableaux aan de dag. Dit alles komt de naamsbekendheid van de theatermakers niet ten goede.

Toegang tot het reguliere subsidiecircuït is binnen de theatersector nog nauwelijks veroverd. De voorkeur voor het werken in ad hoc formaties maakt alleen een beroep op het projectenbudget voor Incidentele Theaterproducties zinvol. Juist dit budget staat al jaren onder hoge druk. Alleen projecten van het Multi-cultureel Theatergezelschap en Oost-West werden hieruit gesubsidieerd. Een subsidieverzoek voor een toneelproject van Cosmic Illusion Productions kreeg een positief advies echter zonder hoge prioriteit. Co-financieringen zijn voor theaterprojecten tot nu toe slechts van de grond gekomen in 1982 en 1983 respectievelijk voor "Baranka Mama" van Villa Baranka en "Meastre Vida" van Tie Drie.

De werkgroep Kunstuitingen Migranten heeft in 1987, 1988 en 1989 wel een aantal projecten, o.a. Orangemelted, Lamaqul, Trust Productions en Oost-West, voorgedragen voor co-financiering, maar in geen van deze gevallen oordeelde de werkgroep Toneel positief.

Wel is aan het gezelschap De Nieuw Amsterdam met ingang van het seizoen 1988/1989 een driejarig projectsubsidie verleend. DNA heeft daarmee als eerste allochtone theatergezelschap een meerjarensubsidie verworven.

Op het gebied van scholing zijn in de theatersector vele activiteiten ondernomen. Zo is destijds op uitnodiging van de departementale Commissie Cultuuruitingen Minderheden Rufus Collins, een kenner op het terrein van niet-westers theater, naar Nederland gekomen om theatercursussen te verzorgen. Daarnaast moeten genoemd worden het Turks-Nederlands Theater Project, geïnitieerd door Stipt, en het Marokkaans Theaterproject. Beide projecten zijn uitgevoerd in samenwerking met de Theaterschool Amsterdam. Infra-structureel is er, naast scholing, nog een en ander te melden binnen deze kunstdiscipline. In 1983 is door WVC de stichting Interculturele Projecten op Theatergebied (STIPT) opgericht. Deze stichting had ten doel initiatieven te nemen bij en hulp te verlenen aan theaterprojecten en cursussen. De stichting is echter slechts een kort leven beschoren geweest.

Begin 1988 is Scarabes opgericht. Deze stichting heeft ten doel naar professionalisme strevende theatergroepen te adviseren in artistieke en financieel-organisatorische zin. Ook kan zij faciliteiten (o.a. kantoor- en

repetitieruimte) ter beschikking stellen. Over de wijze waarop Scarabes haar taken ten uitvoer brengt oordeelt de werkgroep positief. Een uitgebreid advies hierover werd uitgebracht op 29 december 1988 nr WKM-88.2015/2. Het daarin geformuleerde oordeel onderschrijft de werkgroep nog steeds. Zij constateert met genoegen dat de gedane aanbevelingen/suggesties o.a. met betrekking tot AK/KV instellingen en onderwijsfaciliteiten voor de productionele kant van het theatervak, reeds met voortvarendheid ter hand zijn genomen. Het onlangs door Scarabes uitgebrachte verslag over de periode maart 1988 - juni 1989 bevestigt dit beeld.

3.2. Muziek

Het aantal subsidieverzoeken voor muziekprojecten dat wordt ingediend in het kader van het beleid Kunstuitingen Migranten is in verhouding tot het grote aantal allochtone muziekbeoefenaren laag. Desalniettemin betreft het een aanzienlijk aandeel van het totaal.

Vooraf de laatste tien jaar zijn vele nieuwe genres, stijlen, ensemblevormen en uitvoeringspraktijken toegevoegd aan het muzikale leven in Nederland. Zowel religieuze muziek, rituele en folkloristische muziek als amusementsmuziek, pop, jazz en geïmproviseerde muziek worden in traditionele en eigentijdse vorm tot klinken gebracht. Het niet-westers muzikaanbod en de publieke belangstelling ervoor is toegenomen.

Bij een kunstdiscipline waar de taalproblematiek nauwelijks integratiebelemmerend kan werken lijkt de verwachting gerechtvaardigd dat de bestaande infrastructuur waarop het reguliere veld een beroep kan doen ook open staat voor musici van allochtone afkomst. Dit is echter niet het geval. De bestaande verhoudingen in geldstromen binnen het muziekbeleid in Nederland zijn met name gunstig voor beoefenaars van symfonische muziek, muziektheater, kamermuziek, elektronische muziek en de scheppende toonkunst.

De meeste allochtone musici beoefenen popmuziek, volksmuziek en aan jazz verwante vormen van geïmproviseerde muziek. De subsidiegelden voor de pop en jazzsector zullen derhalve onder grote druk komen te staan wanneer de integratie wordt doorgevoerd. De bestaande regelingen van de Stichting Popmuziek Nederland (SPN) en de Stichting Jazz en Geïmproviseerde Muziek in Nederland (SJIN) zijn nog onvoldoende toegerust om in te kunnen spelen op de nieuwe ontwikkelingen. In enkele gevallen zijn musici reeds in aanmerking gekomen voor podium- c.q. ensemblesubsidies. Dit is echter niet altijd mogelijk. Als gevolg van de artistiek vereiste grote bezettingen zijn muzieksoorten als Latin, Caraïbische en Surinaamse dansmuziek bijvoorbeeld gebaat bij een overgangsregeling die het podiumsubsidieplan en de ensemblesubsidies samenvoegt. De volksmuziek ontbeert erkenning als gevolg van het feit dat de bestaande subsidieregelingen in het geheel niet zijn toegesneden op deze muziekgenres. Uit de reguliere middelen zijn reeds enkele malen festivals en concertreeksen gesubsidieerd. Het betrof dan meestal evenementen waarin de muziek van een land, of enkele landen centraal stond.

Binnen de onderwijssector worden vele pogingen ondernomen de allochtonen binnen te loodsen en niet-Westerse muziekvormen erkend te krijgen in het bestaande cursusaanbod.

Het kunstvakonderwijs in Nederland kent sinds enkele jaren binnen de opleidingen Lichte muziek en Slagwerk een cursusaanbod Afro-Caraïbische muziek en Latin-Percussion. Het Rotterdams conservatorium heeft naast de opleidingen Flamencogitaar en Indiase muziek (waarbij Istar initiator en stimulator was) al enkele jaren plannen in de ijskast voor cursussen en

studievarianten Turkse, Surinaamse, Marokkaanse en Oost-Europese volksmuziek. Voor de realisering hiervan is de medewerking van het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen nodig.

Op een aantal muziekscholen in Nederland is het sinds enkele jaren mogelijk lessen te volgen in Turkse, Hindoestaanse, Marokkaanse en Afro-Surinaamse muziekvormen. Ondanks het vaak ontbreken van leerplannen, lesmateriaal en specifieke instrumenten wordt gepoogd in te spelen op de behoefte aan gekwalificeerde muzikale vorming. Ook bieden enkele scholen applicatiecursussen voor A.M.V. docenten. De Algemene Bond voor Surinaamse Musici en dansers (ABSM) en het ministerie van WVC hebben in gezamenlijk overleg het raamplan voor de Surinaamse muziek opgesteld. In dat kader vinden twee driejarige experimentele cursussen plaats op twee muziekscholen in Amsterdam en Rotterdam. Beide cursussen zijn nog niet afgerond. Wel is er een tussentijds evaluatierapport verschenen.

Sinds 1989 bestaat binnen de muzieksector de Multi Music Federation (MMF). Een dienstverlenend instituut voor allochtone musici en als zodanig te beschouwen als de counterpart van Scarabes. MMF richt zich op de verbetering van de infrastructuur voor musici van allochtone afkomst. Het is nog te vroeg om een oordeel uit te spreken over de activiteiten van MMF tot nu toe.

3.3. Dans

Subsidieverzoeken die specifiek de kunstdiscipline dans betreffen worden pas de laatste drie jaren in grotere getalen ingediend. Daarvoor werd door dansers nauwelijks een beroep gedaan op het categoriale budget. De plaats die de dans inneemt bij theaterproducties wordt hierbij buiten beschouwing gelaten.

Allochtone dansers beoefenen vooral de jazzdans, de moderne dans en de traditionele (klassieke en folkloristische) dans. De grootschalige initiatieven binnen de traditioneel-klassieke dans (Java, India) hebben binnen het Nederlandse kunstenveld een reële kans (zie Istar) vanwege de hoge waardering voor klassieke kunstuitingen. Kleinschaliger initiatieven op dit gebied dragen meestal een lokaal karakter. Net als de folkloristische dansgroepen, zowel allochtoon als autochtoon, kunnen zij een beroep doen op de - overigens beperkte - subsidieregelingen van de lagere overheden.

Moderne dansers zijn veelal afkomstig van een Nederlandse dansvakopleiding. Net als hun autochtone collega's stuiten zij op het probleem dat het projectenbudget voor dans bijzonder krap is. Desondanks doen zij niet altijd zonder succes een beroep op aanmoedigings- of werkplaatssubsidies. De projectsubsidies zelf blijken tot nu toe moeilijker bereikbaar. Een voorstel tot co-financiering met betrekking tot een project van Orangemeltd werd afgewezen. Een projectaanvraag van Bangh Bangh Tot leidde weliswaar tot een positief advies, maar hieraan werd geen hoge prioriteit toegekend en het kwam derhalve niet voor subsidie in aanmerking.

Ondanks de vele jazz-dansers - van zowel allochtone als autochtone afkomst - zijn er in die hoek betrekkelijk weinig aanvragen. Dit zal ongetwijfeld te maken hebben met het feit dat de jazz-dans binnen het reguliere circuit geen prioriteit heeft, zelden als kunstuiting wordt beschouwd en daardoor slechts sporadisch wordt gesubsidieerd.

Juist de jazz-dans karakteriseert zich als een geïntegreerde dansvorm met kenmerken uit verschillende culturen en dansstijlen, o.a. Amerikaans (Afro-Caribisch) en Klassiek Ballet/Moderne Dans.

Scholing is binnen de danssector in experimentele vorm van de grond gekomen bij de Rotterdamse dansacademie in overleg met het Landelijk Centrum Volksdans. De scholing betreft met name kadertraining ten behoeve van de volksdans. De cursussen zijn (mede-)gesubsidieerd door het rijk. Ook de Tilburgse dansacademie heeft een cursus opgezet speciaal voor Antilliaanse studenten.

Infrastructureel valt er verder weinig te melden specifiek voor deze sector. In principe strekt de dienstverlening van Scarabes zich ook uit tot de dansdiscipline.

3.4. Letteren

In het Beleidsplan Cultuuruitingen van etnische minderheden van de minister staat de letterendiscipline genoemd als de enige discipline die extra stimulering behoeft, gezien de geringe activiteiten op dit terrein. Inmiddels staan de activiteiten binnen deze discipline, gemeten naar het aantal subsidieverzoeken dat wordt ingediend in het kader van het categoriale beleid, op een behoorlijk peil. Het gaat hierbij met name om boekuitgaven en literaire festivals.

Net als bij de andere kunstdisciplines is de mate waarin de integratie is voortgeschreden binnen de letterendiscipline nogal divers. Antilliaanse en Surinaamse schrijvers, vooral de oudere generatie, zijn redelijk goed opgenomen binnen het reguliere circuit. Zo heeft het Fonds voor de Letteren meerdere boekuitgaven mogelijk gemaakt. Ook de subsidiegelden waarover de afdeling Letteren adviseert zijn reeds enkele malen aangesproken voor projecten die oorspronkelijk werden ingediend in het kader van het categoriale beleid. Dit geschiedde bijvoorbeeld in de vorm van co-financiering bij het MEP-festival.

Van integratie is veel minder sprake waar het de jongere generatie schrijvers betreft. Op literaire festivals worden nauwelijks in Nederland woonachtige auteurs van allochtone afkomst geprogrammeerd. Door de bestaande literaire tijdschriften wordt eveneens weinig promotionele ondersteuning geboden aan allochtone schrijvers.

Naast het feit dat binnen de letterendiscipline bijkomende vertalingskosten vaak drempels opwerpen is deze situatie vermoedelijk voor een deel ook te verklaren uit het feit dat de meeste allochtone schrijvers de voor de literaire wereld van belang zijnde persoonlijke contacten ontberen. De wederzijdse (h)erkenning werkt hierdoor niet.

3.5. Film en video

De hoge kosten verbonden aan filmprojecten maakt het indienen van subsidieverzoeken binnen deze discipline ten laste van het budget kunstuitingen migranten weinig zinvol. De hiermee gemoeide budgetten gaan het totaal aan beschikbare middelen voor het categoriale beleid te boven. Dit probleem hoeft niet op te treden als het medium video in het geding is. Ook aanvragen voor festivals behoren tot de mogelijkheid. Voor televisieprogramma's is een enkele maal een vorm van co-financiering overeengekomen.

Vele allochtonen die zich op de audio-visuele discipline richten werken met het medium video. Aangezien het Productiefonds en - iets minder stringent - het Fonds voor de Nederlandse Film geen middelen beschikbaar stellen voor videoprojecten verloopt de integratie op het gebied van de video moeizaam.

Allochtone filmmakers wenden zich rechtstreeks tot de bestaande fondsen. Daarbij werpt de taaleis drempels op. Met name het Productiefonds hanteert het uitgangspunt dat een film in het Nederlands gesproken moet zijn. Desondanks is de integratie op filmterrein al vrij ver voortgeschreden. Het Fonds voor de Nederlandse Film - en in iets mindere mate - het Productiefonds stellen subsidies beschikbaar voor projecten ingediend door allochtone filmmakers.

Scholing binnen deze kunstdiscipline wordt wat betreft de videoproducties verzorgd door Studio IM (Informatievoorziening Minderheden). Dit instituut is altijd onderdeel geweest van het minderhedenbeleid. Zoals de naam al aangeeft, ligt de voornaamste taak van Studio IM in het verlenen van informatie aan en over minderheden door middel van productie en distributie. Hiervoor beschikt het instituut over een pand en bijzonder geavanceerde apparatuur. Welzijn Minderheden voteerde jaarlijks twee miljoen gulden. Met ingang van 1 januari 1990 wordt Studio IM geprivatiseerd. Naast Studio IM verzorgt ook MMO specifieke opleidingen voor allochtonen. Onder de afgestudeerden van de Film en Televisie-academie bevinden zich relatief veel allochtonen.

3.6. Beeldende kunst, bouwkunst van vormgeving

Het onderzoek "Allochtone beeldende kunstenaars in Nederland", uitgevoerd door het Centrum voor Beeldende Kunst in Rotterdam in samenwerking met de Rotterdamse Kunststichting en het Museum voor Volkenkunde toont aan dat deze discipline veel beoefenaars kent. Desondanks worden er weinig subsidieverzoeken ingediend bij het categoriale beleid.

Ook bij het reguliere beleid doen de kunstenaars nauwelijks van zich spreken. Musea, instellingen en galerieën vormen een gesloten bolwerk. Het protectionisme binnen de beeldende kunstsector is groot. Expositiemogelijkheden voor allochtonen zijn er daardoor nauwelijks, tenzij binnen een eigen circuit. Het werk past niet binnen de heersende trends en wordt commercieel niet interessant gevonden. Daar komt nog bij dat de afschaffing van de BKR de concurrentieslag moordend heeft gemaakt.

Binnen deze kunstdiscipline lijkt de kwaliteitsbeoordeling een nog groter probleem te vormen dan bij andere disciplines. Enerzijds bestaat de indruk dat werk van allochtone kunstenaars niet herkend wordt en daardoor niet erkend wordt, omdat het niet past binnen de westerse kunstconceptie. Anderzijds leeft de idee dat een kunstenaar van allochtone afkomst die zich sterk aanpast aan westerse maatstaven vaak minder waardering ondervindt.

Een onderzoek van buro Ferro B.V. "Uitkomsten van een attitudeonderzoek bij Nederlandse galeriehouders met betrekking tot allochtone kunst ten dienste van de Stichting SSA" bevestigt deze veronderstellingen.

Het onderzoek toont aan dat galeriehouders in principe weliswaar bereid zijn werk van allochtone kunstenaars ten toon te stellen, maar dat men dit dan wel moet kunnen herkennen en waarderen. Tegelijkertijd is de helft van de respondenten van mening dat kunst van allochtonen niet past in de Westerse kunstconceptie. Het probleem van de herkenbaarheid wordt nog versterkt doordat de Nederlandse musea nauwelijks aandacht schenken aan moderne kunst van allochtonen. Dit heeft zijn weerslag op het gehele beeldende kunst terrein. Op het gebied van de bouwkunst en de vormgeving verloopt de integratie beduidend minder moeizaam.

Ten aanzien van scholing zijn geen specifieke activiteiten te melden. Gezien het feit dat vele studenten van allochtone afkomst deelnemen aan het reguliere kunstvakonderwijs bestaat hier ook geen enkele reden toe. Ook op andere infra-structurele terreinen zijn geen initiatieven ten aanzien van deze sector opgepakt binnen het categoriale beleid.

3.7. Multi-disciplinair en festivals

Het aantal subsidieverzoeken dat multi-disciplinair van karakter is, is de laatste jaren snel toegenomen. Dit houdt verband met de minder stringente scheiding van kunstdisciplines bij allochtone kunstenaars. Waar het reguliere kunstbeleid nog steeds gekenmerkt wordt door scherpe scheidingen tussen de verschillende disciplines is dit veel minder het geval bij de kunstenaars op wie het categoriale beleid van toepassing is. De laatste jaren lijkt op dit punt echter een ontwikkeling gaande die de allochtone en autochtone kunstenaars naar elkaar doet toegroeien. Binnen het reguliere beleid worden enerzijds subsidieverzoeken die multi-disciplinair van aard zijn op hun eigen waarden getoetst en anderzijds blijken als mono-disciplinair gepresenteerde projecten steeds vaker meerdere disciplines te omvatten.

Ook het aantal multi-disciplinaire festivals neemt de laatste jaren aanzienlijk toe. Naast het feit dat festivals "in" zijn wordt dit veroorzaakt door het feit dat organisaties en podia er de voorkeur aan geven via een geconcentreerde aanpak dit deel van het kunstenveld in hun programmering op te nemen.

Co-financieringen met het reguliere budget zijn reeds tot stand gekomen voor edities van het Stagedoor-festival en voor Cosmic Illusion Productions.

3.8. Amateuristische kunstbeoefening (AK)

Alhoewel in het bovenstaande niet een duidelijk onderscheid is aangebracht tussen professionele en amateuristische kunstuitingen is het zinvol apart in te gaan op de ontwikkelingen op AK/KV terrein. Allereerst de amateuristische kunstbeoefening.

Met het oog op de toekomstige integratie maakt de werkgroep Kunstuitingen Migranten bij de bij haar ingediende subsidieverzoeken een onderscheid tussen verzoeken die (meer) professioneel van opzet zijn en verzoeken die meer in het kader van het AK/KV-beleid passen.

Hierbij poogt de werkgroep zoveel mogelijk rekening te houden met de criteria die binnen het reguliere beleid gehanteerd worden om onderscheid te maken tussen amateurs en professionelen. Dit houdt in dat projecten waarbij zowel professionele medewerkers als amateurs worden opgevoerd (bijvoorbeeld om de kosten beperkt te houden) als (semi-) professioneel worden aangemerkt. Ook amateurprojecten waarmee professionele ambities worden nagestreefd onderwerpt de werkgroep aan een specifieke kwaliteits-toets. Bij het AK-beleid is de procesgang zelf minstens zo belangrijk als het uiteindelijke product.

Tot de subsidieverzoeken die voor co-financiering in aanmerking kwamen behoren o.a. (volksdans)festivals, Scarabes, Alle Kondre en Mundo Etnico. Voor de toegankelijkheid van het reguliere AK-terrein voor allochtonen is het beleid dat gevoerd wordt door de landelijke instellingen van groot belang. De te constateren wapenfeiten verschillen hierbij nogal. Zo voert het Landelijk Centrum Volksdans (LCV) een beleid dat bijzonder stimulerend is voor de allochtone volksdansers, terwijl het Nederlands Centrum

Amateurtoneel (NCA) en de diverse organisaties van amateurmuziek (waaronder het RIM en de SAMO) zich weinig gelegen laten liggen aan de allochtone amateurs.

Wellicht dat de relatief behoudende opstelling van het reguliere amateurveld hierbij parten speelt.

3.9. Kunstzinnige Vorming (KV)

Deze beleidssector is voor het stimuleringsbeleid kunstuitingen migranten van groot belang. Het aantal kinderen en jongeren onder de allochtone bevolkingsgroepen is immers relatief en absoluut zeer groot. In de grote steden spreken de cijfers boekdelen. In Utrecht, Den Haag en Rotterdam is zo'n 30% van de mensen tot 20 jaar van allochtone afkomst. In Amsterdam bedraagt dit percentage 50. De term minderheid is hier tot een anachronisme geworden.

De Raad wenst het belang van een actief KV-beleid voor allochtonen te onderstrepen omdat juist dit beleid aanzet tot nieuwe initiatieven en een grotere kunstparticipatie bij de allochtonen in Nederland. In dit kader verwijst hij nogmaals naar het WRR-rapport waarin het belang van sociale integratie wordt benadrukt.

Bij de kunstzinnige vorming moet onderscheid gemaakt worden tussen binnen- en buitenschoolse activiteiten. Binnenschoolse activiteiten hebben voornamelijk betrekking op de disciplines muziek, beeldende kunst en (sporadisch) theater. Voorzover bekend is de aandacht voor niet-westerse kunsten hierbij bijzonder klein. Dit geldt zowel voor de actieve als de receptieve kunstzinnige vorming.

De 300 instellingen die op het gebied van kunstzinnige vorming in Nederland buitenschools actief zijn kennen vele knelpunten. Zowel aan de aanbodzijde als aan de vraagzijde. Binnen het docentencorps is nog te weinig kennis vorhanden over de niet-westerse kunst en cultuur. Ruimte om nieuwe docenten aan te nemen is er nauwelijks. Daar komt nog bij dat gekwalificeerde docenten van allochtone afkomst moeilijk te krijgen zijn. Ook geschikt lesmateriaal ontbreekt veelal.

Experimenten die tot nu toe zijn uitgevoerd zoals het Raamplan Surinaamse Muziek zijn niet bijzonder succesvol. Deze muziekcursussen, bestemd voor allochtone studenten, worden niet druk bezocht. Cursussen waarin een niet-westerse kunstuiting centraal staat en die open staan voor iedereen worden daarentegen goed bezocht. Merendeels door autochtone leerlingen. Wellicht verdienen deze cursussen de voorkeur boven cursussen die voor een specifieke doelgroep zijn bestemd.

Op landelijk niveau vervult het Landelijk Ondersteuningsinstituut Kunstzinnige Vorming (LOKV) ondersteunende taken op het terrein van de KV. Voor de uitvoering van deze taak specifiek voor allochtonen heeft het LOKV een "afdeling" Intercultureel in het leven roepen (LOIKV) die ten laste komt van de reguliere AK/KV rijksmiddelen. Rekening houdend met het feit dat ook hier een 'lange adem beleid' gevoerd wordt, zijn de resultaten tot nu toe weinig hoopgevend, enkele uitzonderingen daargelaten. De Raad sprak hier reeds zijn zorg over uit in het advies Landelijk Ondersteuningsinstituut Kunstzinnige Vorming" van 20 maart 1989 (nr AK-89.49/4).

Het geringe aantal projecten op het gebied van de kunstzinnige vorming vertaalt zich ook in een gering aantal subsidieverzoeken in het kader van het categoriale beleid. Dit geldt zowel voor de landelijk opererende instellingen als voor meer lokaal functionerende kunstzinnige vormingsinstituten.

3.10.

Kunstvakonderwijs

Ook het kunstvakonderwijs vormt een beleidsterrein dat van bijzondere betekenis is voor het beleid kunstuitingen migranten. Om integratie van kunstenaars van allochtone afkomst binnen het reguliere kunstbeleid te bewerkstelligen is integratie binnen het onderwijs noodzakelijk.

In het bovenstaande is per kunstdiscipline reeds aangegeven welke projecten tot op heden binnen het kunstvakonderwijs ondernomen zijn. Uit de aard der activiteiten valt op te maken dat er tot nu toe een ad hoc beleid is gevoerd. Indien het kunstvakonderwijs in bredere zin beschouwd wordt dan valt op dat de problemen nogal divers zijn. Algemeen wordt aangenomen dat de opleidingen moeillijk toegankelijk zijn voor de allochtonen. Aan de zijde van de opleiding kan hierbij gedacht worden aan de eisen betreffende de vooropleiding, het niet aansluiten van het lessenpakket op de kunstbeleving van de student, de eenzijdige samenstelling van het docentencorps en de tekortschietende begeleiding van de individuele student. Aan de kant van de studenten dient eveneens de vooropleiding bekeken te worden, de taalproblematiek, de leef tijd en het milieu waaruit men afkomstig is, de motivatie en waarschijnlijk in samenhang met het voorgaande het voortijdig verlaten van de opleiding.

Uiteraard zijn niet al deze problemen even sterk aanwezig bij de verschillende kunstdisciplines. Zo zijn het beeldende kunst- en filmonderwijs vrij goed toegankelijk voor allochtone studenten. De taalproblematiek bijvoorbeeld speelt veel sterker bij theateronderwijs dan bij muziekonderwijs. Receptieve taalbeheersing is voor elke student van belang, actieve taalbeheersing vooral bij theateronderwijs. Bij het dansonderwijs kan het verschil in bewegingsidioom en het niet voldoen aan het westerse ideaalbeeld van een danseres problemen opleveren.

Ook dient onderscheid gemaakt te worden tussen disciplines waarbij het onderwijs individueel gericht is (beeldende kunst, muziek) en disciplines waar groepsonderwijs meer gebruikelijk is (theater, dans). Bij de laatstgenoemde disciplines kan men zich afvragen of het de voorkeur verdient allochtone studenten in een groep onder te brengen (zoals op de dansacademie in Tilburg met een groep Antilliaanse studenten het geval is) of daar juist niet voor te kiezen (zoals op de theaterschool in Utrecht gebeurt).

Tot nu toe is veelal nog gekozen voor aparte projecten binnen het kunstvakonderwijs. Tot op heden heeft dit nog niet geresulteerd in een grotere toegankelijkheid van deze vormen van onderwijs voor allochtone studenten.

3.11.

Media

In de beleidsnotitie Cultuuruitingen van Etnische Minderheden wordt behalve aan het kunstvakonderwijs geen aandacht geschonken aan de media. De Raad wenst dit wel in beeld te brengen. Media zijn immers bij uitstek de leveranciers van herkennings- en identificatiepunten binnen de samenleving. Bevordering daarvan heeft prioriteit. Het belang hiervan wordt ook weer onderstreept in het WRR-rapport over Allochtonenbeleid.

De aandacht voor (kunstuitingen van) migranten door de media is tot op heden gering geweest. Desalniettemin valt er een toename op radio en televisie te constateren. De grote omroepen lopen hierbij achter. Aan kunstuitingen van allochtone afkomst besteden zij nauwelijks aandacht. Uitzonderingen als VPRO's Bij Lobith en NOS' Hollandse Nieuwe (overgenomen van Feduco) daargelaten. Op landelijk niveau was echter, naast IKON, vooral Feduco actief.

Lokaal moeten de migrantenomroepen genoemd worden. In Amsterdam bestaat MTV, in Den Haag MOS, in Utrecht Slegro en in Rotterdam zendt omroep Mosaïk programma's uit voor en door allochtonen gemaakt.

Behalve als herkenning- en identificatiepunt functioneren deze omroeporganisaties als voorlichters bij uitstek. De informatieoverdracht is zowel in kwalitatief als kwantitatief opzicht geslaagd te noemen.

Tot slot vervullen de lokale omroepen ook nog een functie als scholingsmogelijkheid. De ervaring die wordt opgedaan door de mensen die er werken kan hen toegang bieden tot het bredere mediaveld.

Zowel Feduco als de lokale migrantenomroepen werden en worden in hun bestaan bedreigd. De Raad kan niet anders dan constateren dat op het gebied van de media een forse discrepantie bestaat tussen beleidsvoornemens en beleidsuitvoering.

4. KNELPUNTEN DIE DE INTEGRATIE BELEMMEREN

Zeven jaar stimuleringsbeleid zijn zoals in het hiervoor gaande is geconstateerd niet zonder resultaat gebleven. De Raad moet echter vaststellen dat de beleidsdoelstellingen onvoldoende zijn gerealiseerd om over te kunnen gaan tot de beoogde inpassing in het reguliere kunstbeleid. In dit hoofdstuk wordt aan de hand van de doelstellingen geïnventariseerd welke knelpunten er resteren.

doelstelling: het voeren van een adequaat projectenbeleid.

De beschikbaarstelling van extra middelen heeft er mede toe geleid dat kunstenaars van allochtone afkomst de gelegenheid geboden is om zich vanuit een achterstandsituatie verder te ontwikkelen en te profileren. Dit geldt met name voor de podiumkunsten (theater in het bijzonder). Vele projecten en manifestaties zijn daarvan het gevolg geweest. Over de gehele linie is sprake van toegenomen kwaliteit. Gezien het feit dat niet alle bevolkingsgroepen vanuit dezelfde uitgangspositie vertrokken, is het bereikte kwaliteitsniveau zeker nog niet overal tevredenstellend.

Vooruitlopend op de integratie zijn verschillende subsidieverzoeken, ingediend in het kader van het stimuleringsbeleid, voorgelegd aan de vakcolleges. De co-financiering die hiermee beoogd werd, is onvoldoende gerealiseerd.

knelpunt 1: verschillen in beoordelingscriteria.

Een van de belangrijkste nadelige gevolgen van het categoriale beleid is naar de mening van de Raad dat de discussie over kwaliteitscriteria niet van de grond is gekomen. Sinds de werkgroep Kunstuitingen Migranten oordeelt over de subsidieverzoeken is een steeds zwaarder accent komen te liggen op het kwaliteitscriterium. Desondanks blijken de diverse raadscolleges nog steeds uiteenlopende referentiekaders hanteren. Het handhaven van verschillende beoordelingskanalen leidt tot uitstel van de noodzakelijke discussie over kwaliteitscriteria. Het tweesparenbeleid toont aan dat het openen van deze dialoog kan leiden tot een betere afstemming in de raadsadvisering.

knelpunt 2: eenzijdige samenstelling Raadscollèges en Fondsen.

De Raad telt in zijn gelederen één kroonlid van allochtone afkomst (afdeling Theater). Het aantal deskundigen dat voorts zitting heeft in de verschillende werkgroepen waar over de kwaliteit geoordeeld wordt, is eveneens gering. Alleen de werkgroep Toneel, de werkgroep Opdrachten Fotografie en de werkgroep Muziek (AK/KV) hebben de laatste twee jaar versterking gekregen op dit terrein. In totaal is nog geen 2% van het aantal raadsleden van allochtone afkomst. De adviescommissies van de bestaande fondsen zijn nog eenzijdiger samengesteld.

Een blik op de samenstelling van de Amsterdamse Kunstraad, waar 20% van de leden inmiddels van allochtone afkomst is, leert dat een actief beleid op dit punt wel degelijk tot resultaten leidt.

doelstelling: het ontwikkelen van voldoende kader.

In het WRR-rapport Allochtonenbeleid wordt met nadruk gewezen op het feit dat de sociale positie van de meerderheid van in Nederland woonachtige allochtonen zwak is. Ook op de kunstensector heeft dit zijn weerslag. Enerzijds is de behoefte aan kader groot, anderzijds is het aanbod klein. Projecten die in de beginjaren van het stimuleringsbeleid zijn ondernomen op initiatief van het ministerie hadden niet het gewenste resultaat. Kadertrainingen op het gebied van de kunstzinnige vorming en een grotere toegankelijkheid van het kunstvakonderwijs zijn noodzakelijk om de kwaliteit van de kunstuitingen verder te verhogen.

knelpunt 3: tekort aan kader en scholingsmogelijkheden.

Naar de mening van de Raad beïnvloeden het tekort aan gekwalificeerd kader en de onvoldoende scholingsmogelijkheden op het gebied van de kunstzinnige vorming en het kunstvakonderwijs elkaar wederzijds. Tot nu toe is op het scholingsterrein nog onvoldoende resultaat geboekt. Op amateur-, noch op professioneel niveau. De problemen bij het kunstvakonderwijs en de kunstzinnige vorming spitsen zich toe op een aantal aspecten, die uiteraard per kunstdiscipline in verschillende mate van toepassing zijn. Studenten van allochtone afkomst beschikken niet altijd over de juiste vooropleidingspapieren. Het lesaanbod (waaronder kadercursussen) is in zijn eenzijdigheid onvoldoende afgestemd op allochtone studenten c.q. cursisten. De individuele begeleiding van studenten en cursisten schiet tekort. De tot nu toe specifiek voor allochtone studenten en cursisten opgezette cursussen hebben niet het gewenste resultaat opgeleverd.

doelstelling: bevordering internationale uitwisseling van kunstenaars

Met deze doelstelling wordt zowel de presentatie van kunstenaars(-groepen) afkomstig uit het buitenland in Nederland nagestreefd als de presentatie van in Nederland woonachtige allochtone kunstenaars in het buitenland. Gezien de hoge kosten die hiermede veelal gemoeid zijn is de laatste jaren prioriteit verleend aan de eerstgenoemde vorm van internationale uitwisseling. Naast het aantrekken van gastspelers uit het buitenland bij enkele projecten vond dit met name plaats binnen de festivals. Voorbeelden hiervan zijn het Stagedoorfestival, het (literaire) Mep-festival, Poetry Park en Spiegels van het Oosten (muziekdiscipline).

knelpunt 4: onvoldoende mogelijkheden voor allochtone kunstenaars om zich in het buitenland te presenteren.

Presentatie van kunstproducten van in Nederland woonachtige allochtone kunstenaars wordt onvoldoende overwogen in het kader van de bestaande uitwisselingsprogramma's. Realisering van deze presentaties ten laste van het categoriale budget is vanwege de hoge (reis-)kosten onvoldoende mogelijk. Ook de mogelijkheden voor reis- en studiebeurzen bieden nauwelijks soelaas voor allochtone kunstenaars.

doelstelling: vergroting toegankelijkheid reguliere kunstinstellingen.

Meer nog dan bij de hierboven genoemde doelstellingen vergt een toenemende toegankelijkheid van bestaande instellingen (instituten, podia, belangbehartigende organisaties) coöperatie van het reguliere kunstenveld.

Enerzijds is noodzakelijk dat in het aanbod (van voorstellingen, diensten, cursussen etc.) rekening wordt gehouden met een divers publiek, anderzijds dienen belemmeringen voor allochtonen om van dit aanbod gebruik te maken geslecht te worden.

knelpunt 5: onvoldoende afzetmogelijkheden.

In tegenstelling tot de hoopgevende resultaten in de kunstproductie is er nog weinig bereikt aan de afname-kant. De hausse aan festivalaanvragen ten laste van het categoriale beleid is waarschijnlijk mede te verklaren uit het feit dat binnen de programmering van podia, filmhuizen en galerieën nog weinig plaats ingeruimd wordt voor allochtone kunstenaars. Hierbij speelt het probleem dat veranderingen niet kunnen worden afgedwongen. Instellingen zijn immers autonoom in hun beleid.

knelpunt 6: onvoldoende bekendheid met reguliere kunstinstellingen.

Nog te weinig allochtonen weten de weg binnen het labyrint van subsidie-regelingen en naar reguliere kunstinstellingen. Binnen de structureel gesubsidieerde instellingen zijn nauwelijks allochtonen werkzaam op de relevante werkplekken. Adequate voorlichting ontbreekt meestal. De relatieve onbekendheid van de reguliere instellingen met het allochtone kunstenveld enerzijds en de onbekendheid van de allochtone kunstenaars met de toegangswegen tot de reguliere kunstinstellingen anderzijds dragen in belangrijke mate bij aan de ontoegankelijkheid van de instellingen in het algemeen.

doelstelling: toename van identificatiemogelijkheden voor allochtonen.

Inpassing van het stimuleringsbeleid in het reguliere kunstbeleid heeft betrekking op integratie binnen de beleidskaders en acceptatie van nieuwe kunstvormen. Het instandhouden en creëren van identificatiemogelijkheden voor de allochtone(n) (kunstenaars) is daarbij van groot belang om te voorkomen dat integratie doorschiet naar assimilatie. Uiteraard is de mate waarin het stimuleringsbeleid als totaal slaagt bepalend voor de mate waarin identificatiemogelijkheden voor allochtonen (blijven) bestaan. De ruimte die door de media hierin geboden wordt is daarbij van bijzonder belang.

knelpunt 7: bedreiging voortbestaan kleine zendgemachtigden en lokale omroepen.

Radio en televisie bieden uitstekende mogelijkheden tot identificatie. De kleinere zendgemachtigden en de lokale migrantenomroepen worden echter voortdurend in hun bestaan bedreigd. Bij de eerstgenoemde is het Commissariaat voor de Media hiervoor verantwoordelijk; bij de lokale migrantenomroepen is het het ministerie van WVC dat jaarlijks stopzetting van subsidiëring in het vooruitzicht stelt. De beweegredenen die hiertoe aanleiding geven zijn in beide gevallen nimmer inhoudelijk.

5. AANBEVELINGEN TER BEVORDERING VAN INTEGRATIE

Het naast elkaar plaatsen van doelstellingen en resultaten toont discrepanties. De Raad constateert dat de beschikbare middelen vele projecten en een toenemende kwaliteit hebben weten te genereren.

Aan de productiezijde zijn belangrijke resultaten geboekt voorzover gekeken wordt naar de activiteiten van de allochtone kunstenaars zelf.

De productiviteit die verwacht werd bij de autochtone instellingen is hier bij achter gebleven. Zowel op het gebied van scholing en toegankelijkheid is nog onvoldoende bereikt. Dit heeft zijn weerslag op de afnamemogelijkheden voor de allochtone kunstproducten.

Van de toegezegde voorlichting aan allochtonen is te weinig terecht gekomen en de media die hierin wel (kunnen) voorzien worden inmiddels met opheffing bedreigd.

In eigen huis stelt de Raad vast dat schoorvoetend ingeslagen wegen die moeten leiden tot discussie over kwaliteitscriteria en toename van deskundigheid nog onvoldoende verkend zijn.

Om inpassing van het stimuleringsbeleid in het reguliere kunstbeleid te kunnen doorvoeren, dienen de in het vorige hoofdstuk beschreven knelpunten grotendeels weggewerkt te zijn. Pas dan ontstaat een situatie waarin allochtone kunstenaars naast en in samenwerking met autochtone kunstenaars een plek hebben binnen één kunstbeleid.

De Raad realiseert zich dat de opheffing van sommige knelpunten nogal wat voeten in de aarde kan hebben. Autonome instellingen op het kunstenterrein dienen hierin immers te participeren.

Vooralsnog is de Raad de mening toegedaan dat dit op vrijwillige basis moet geschieden. Hij sluit echter niet uit dat de invoering van quota-regelingen overwogen moet worden indien gewenste resultaten uitblijven.

Op dit moment meent de Raad dat veel bereikt kan worden als de hiernavolgende aanbevelingen ten uitvoer gebracht worden.

Aanbeveling 1. Behandeling subsidieverzoeken binnen de vakcolleges en (vooralsnog) handhaving van extra budget.

Conform het uitgangspunt van Minister en Raad dat het categoriale beleid tijdelijk is, dient de inpassing binnen het reguliere kunstbeleid versneld te worden. De gescheiden beoordelingskanalen moeten worden samengevoegd in één beoordelingsprocedure.

De Raad adviseert om met ingang van 1 oktober 1990, 1 november 1990 of 1 januari 1991 (respectievelijk voor AK/KV, podiumkunsten en voor letteren, beeldende kunst en film) subsidieverzoeken direct te laten indienen bij de vakcolleges c.q. de fondsen.

Indien de vereiste deskundigheid binnen deze colleges op dat moment nog ontoereikend is - dit ter beoordeling aan de Kernraad - worden leden van de werkgroep Kunstuitingen Migranten gedelegeerd.

Om te voorkomen dat een situatie gecreëerd wordt waarin enkel een groter aantal monden uit dezelfde ruif moet eten, adviseert de Raad dat van het nu beschikbare budget van f.2 miljoen zeker de eerstkomende jaren de helft beschikbaar te stellen voor die subsidieverzoeken die met een kleine financiële duw in de rug positief beoordeeld worden.

De resterende f.1 miljoen kan dan worden aangewend voor instellingen o.a. op het gebied van advisering en ondersteuning binnen de kunsten (zoals Scarabes en Multi Music Federation) en voor projecten op het gebied van de kunstzinnige vorming.

Met ingang van het jaar 1991 is hiermee de taak van de werkgroep Kunsttuitingen Migranten teruggebracht tot een beleidsmatige en een coördinerende. De werkgroep dient de ontwikkelingen binnen de reguliere beoordelingskaders nauwgezet te volgen en kan aan de bel trekken indien daar reden toe is. Daarnaast behoudt zij een adviserende stem bij de beoordeling van instellingen. Dit beleid dient in ieder geval tot en met de volgende kunstenplanperiode (1992-1996) gehandhaafd te blijven.

Aanbeveling 2. Uitbreiding van het aantal deskundigen op het gebied van de allochtone kunstbeoefening in de Raadscolleges en bij Fondsen.

De Benoemingscommissie Leden Raad voor de Kunst brengt de minister jaarlijks advies uit over de invulling van bestaande vacatures binnen het Kroonledenbestand. De minister beschikt over de mogelijkheid de commissie te verzoeken voorrang te verlenen aan kandidaten - bij voorkeur van allochtone afkomst - die deskundig zijn op het gebied van allochtone kunstbeoefening. Indien de minister van deze mogelijkheid gebruik maakt, kan de Raad op korte termijn een evenwichtiger samenstelling krijgen.

De invulling van de werkgroepsvacatures geschiedt onder verantwoordelijkheid van de Kernraad. Sinds kort moeten alle werkgroepsvacatures gemeld worden bij de werkgroep Kunsttuitingen Migranten. Deze kan vervolgens kandidaten voordragen. Op deze wijze wil de Raad binnen enkele jaren de benodigde deskundigen in zijn werkgroepen hebben.

De Fondsen hanteren eigen regels voor invulling van vacatures. Ook daar moet de minister toezien op opname van benodigde deskundigheid.

De Raad acht toename van de benodigde deskundigheid binnen de bestaande Fondsen van groot belang, om ook daar de discussie over de kwaliteitscriteria op gang te brengen. Temeer daar de Fondsen andere regels met betrekking tot de openbaarheid van hun adviezen hanteren.

Bij de invulling van alle bedoelde vacatures is de vraag of een bepaald college c.q. fonds daadwerkelijk te maken heeft met kunsttuitingen van allochtonen van ondergeschikt belang. Als een kandidaat deskundig bevonden wordt doet dit weinig meer ter zake.

Aanbeveling 3. Aanpak van de scholing

Op het gebied van de kunstzinnige vorming dienen meer activiteiten ondernomen te worden om allochtonen beter te kunnen bereiken. Zowel bij de binnenschoolse als bij de buitenschoolse activiteiten. Zowel bij de actieve als de receptieve kunstzinnige vorming. Het LOKV dient hierin de door het rijk haar opgedragen voorhoedefunctie verder in te vullen. De aantrekkelijkheid van kadercursussen moet vergroot worden voor allochtone deelnemers. De ontheffings- en benoemingsregeling docenten moet met wijsheid worden toegepast.

Ook binnen het kunstvakonderwijs is een groter aantal docenten van allochtone afkomst noodzakelijk. Om de identificatiemogelijkheden voor allochtone studenten binnen het huidige kunstvakonderwijs op korte termijn te vergroten moeten uitwisselingen met instituten in het buitenland gestimuleerd worden. Bij de samenstelling van het lesaanbod is een bredere oriëntatie van belang zonder dat het kunstonderwijs wordt omgebouwd tot cultuuronderwijs. De deelname van allochtone studenten aan het kunstonderwijs verdient een betere coördinatie. Individuele begeleiding door inschakeling van extra mentoren moet worden aangeboden.

Zowel voor de kunstzinnige vorming als het kunstvakonderwijs acht de Raad onderzoek noodzakelijk om te bepalen welke maatregelen genomen dienen te worden om deelname van allochtonen te verbeteren.

Om adequaat te kunnen inspelen op de komst van nieuwe groepen cursisten en studenten zullen de kunstzinnige vormingsinstituten en de kunstvakonderwijsinstellingen hun beleid dienen aan te passen. Alhoewel dit veelal budgettair neutraal kan verlopen, acht de Raad de komende jaren specifieke projecten naadzakelijk, waarvoor een extra bijdrage van het rijk benodigd is. Voor projecten op het gebied van de kunstzinnige vorming zou een beroep gedaan moeten kunnen worden op de middelen van het stimuleringsbeleid (f.1 miljoen voor KV en instellingen). Voor projecten in het kader van het kunstvakonderwijs adviseert de Raad f.1 miljoen beschikbaar te stellen ten laste van de begroting van het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen.

Aanbeveling 4. Vergroting van afzetmogelijkheden

Meermalen is vastgesteld dat de afnameproblematiek een belangrijk struikelblok vormt in het integratieproces van kunstuitingen van allochtonen. Er is reeds geconstateerd dat veranderingen op dit terrein moeilijk af te dwingen zullen zijn. Enerzijds omdat galerieën, uitgevers en podia vaak niet de financiële ruimte hebben om "risicovol" te programmeren. Anderzijds daar al deze afnemers een autonoom beleid mogen (en moeten) voeren. Toch dienen ook hier de ontwikkelingen zoveel mogelijk bespoedigd te worden. Te denken valt aan een ander benoemingsbeleid, zodat meer deskundigheid ontstaat over de kunstproducten van allochtone kunstenaars. Ook een actieve marketingaanpak en informatie-verstrekking aan de afnemers kan hiertoe leiden. Scarabes en Multi Music Federation hebben bij de oplossing van dit probleem een belangrijke taak. Indien vergroting van afzetmogelijkheden uitblijft kan gedacht worden aan prioriteitenstelling bij de beschikbaarstelling van programmeringsbudgetten en aan quoteringsregelingen.

aanbeveling 5: vergroting bekendheid met reguliere kunstinstellingen.

Aan instellingen die van rijkswege worden gesubsidieerd kunnen eisen gesteld worden ten aanzien van het benoemingsbeleid en het nemen van drempelverlagende maatregelen ten behoeve van allochtonen. In zijn advies zal de Raad voortaan ook deze aspecten meewegen. Indien de gewenste beleidsombuigingen niet haalbaar blijken kunnen ook hier quoteringsregelingen overwogen worden. Ook dient er een duidelijke informatie-voorziening te komen aan allochtone kunstenaars en het allochtone publiek over de bestaande kunstinstellingen. Het rijk moet hierin een voortrekkersrol vervullen, waarbij Scarabes, Multi Music Federation en de media van dienst kunnen zijn.

aanbeveling 6: instandhouding kleine zendgemachtigden en lokale migrantenomroepen.

Aan het Commissariaat voor de Media moet verzocht worden het besluit over Feduco te heroverwegen.

Aan het Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Omroepproducties zou verzocht kunnen worden prioriteit te verlenen aan subsidiëring van projecten die de allochtone kunstbeoefening tot onderwerp hebben. Op deze wijze worden omroepen gestimuleerd daaraan meer aandacht te schenken.

De subsidiëring van de lokale migrantenomroepen dient ook na 1 januari 1990 te worden voortgezet. Stopzetting op dit moment ontnemt deze omroepen de kans op voortbestaan. Overname van de subsidiëring door de lagere overheden dient geregeld te worden door middel van convenanten. De lokale omroepen dienen hun voorlichtende taak voort te zetten en zo mogelijk uit te breiden.

aanbeveling 7: maatregelen per kunstdiscipline.

Naar de mening van de Raad is het weinig zinvol een prioriteitenvolgorde tussen de verschillende kunstdisciplines aan te brengen. Iedere discipline is op zichzelf van belang. Evenmin acht de Raad het zinvol om kunstdisciplines waarin weinig kunstenaars van allochtone afkomst actief zijn voorrang te geven in het beleid. Wel is het zo dat kunstenaars die hun kunstuitingen wensen te vervaardigen en/of te presenteren daartoe de mogelijkheid geboden dienen te krijgen.

Naast opvolging van de hierboven genoemde aanbevelingen zijn daartoe de volgende maatregelen noodzakelijk.

- Binnen de theaterdiscipline kan het voortbestaan van Scarabes er toe bijdragen dat de nog bestaande drempels geslecht worden. Scarabes zou hiervoor nog enkele jaren rijkssubsidie moeten ontvangen.
- In de muzieksector is een soortgelijke taak toebedacht aan Multi Music Federation. Eind 1990 zal de Raad bekijken of MMF haar doelstellingen weet te verwezenlijken. U ontvangt hierover dan separaat advies. De aanwezige loketten binnen het muziekbeleid bieden geen soelaas aan bestaande behoeften van allochtone muziekbeoefenaren en moeten mede daarom nog eens kritisch worden bezien. Vooral voor de pop- en jazzsector is verruiming van de middelen noodzakelijk. Het verdient aanbeveling een overgangsregeling tot stand te brengen waarin het podiumsubsidieplan en ensemble-subsidies worden samengevoegd.
- Dansers werkzaam op het terrein van de jazz en de moderne dans worden gehinderd door de bijzonder grote terughoudendheid om jazzdans te subsidiëren en de financiële onmogelijkheid om nieuwe moderne dansgroepen in de prijzen te laten vallen. Verruiming van het dansbudget (zoals reeds lang de bedoeling is) en opwaardering van de jazzdans verdienen hier aanbeveling.
- Bij letteren zou overwogen kunnen worden om uitgeverij die allochtone schrijvers willen begeleiden hierin te stimuleren door daarvoor subsidie beschikbaar te stellen. Daarnaast moet bezien worden in hoeverre de behoefte bestaat een tijdschrift dat zich speciaal richt op schrijvers van allochtone afkomst te ontwikkelen.
- Binnen de filmdiscipline is van belang dat subsidieverzoeken kunnen worden ingediend voor videofilms bij het Fonds voor de Nederlandse Film. De toegankelijkheid tot subsidies van het Productiefonds kan toenemen door de taaleis achterwege te laten.
- De bekendheid van kunstenaars werkzaam in de beeldende kunstdiscipline kan toenemen door het organiseren van overzichtstentoonstellingen door galerieën en/of musea. Voorts verdient het aanbeveling voor deze sector te bezien of de oprichting van een begeleidingscommissie waarin galeriehouders, journalisten en een vertegenwoordiging van allochtone kunstenaars zitting hebben de toegankelijkheid van galerieën en musea kan vergroten (zie onderzoek Ferro).

aanbeveling 8: beleid kunstuitingen migranten ondergebracht bij de directie kunsten

Het huidige beleid kunstuitingen migranten is in 1982 van start gegaan onder de noemer cultuuruitingen minderheden. De verantwoordelijkheid lag bij het ministerie van Binnenlandse Zaken. De grote betrokkenheid van de afdelingen Welzijn Minderheden en Kunstzinnige Vorming en Amateurstische Kunstbeoefening hebben mede bevorderd dat beleidsmakers en -uitvoerders inclusief kunstenaars zelf, kunstuitingen van migranten plaatsten in de welzijnssfeer. Ook nu nog is het misverstand wijd verbreid dat kunstuitingen van migranten uitsluitend op amateurniveau plaatsvinden. Het moge duidelijk zijn dat dit het integratieproces op professioneel kunstenniveau vertraagd heeft.

Op zichzelf heeft de Raad geen bezwaar tegen de situering van het beleid kunstuitingen migranten bij de afdeling Kunstzinnige Vorming en Amateurstische Kunstbeoefening van de Directie Kunsten. Het is hem bekend dat ook andere discipline-overschrijdende beleidsterreinen - zoals kunstvak- onderwijs - daar zijn ondergebracht.

Wel acht de Raad het noodzakelijk dat het beleid kunstuitingen migranten erkend wordt als een - momenteel noodzakelijk - onderdeel van het kunstbeleid. Dit behoort zich te uiten in opname van dit beleidsterrein in de kunstplannen en in een vaste plaats op de jaarlijkse kunstbegrotingen. Voor het einde van de volgende kunstplanperiode moet aan de hand van een uitgebreide evaluatie bezien worden of het categoriale beleid zichzelf overbodig heeft gemaakt.

Indien dat zo is wordt ook op het ministerie een specifieke plek overbodig.

Slot

Gedurende de zeven jaar dat er een categoriaal beleid gevoerd wordt voor de kunstuitingen van allochtonen zijn er enkele hoopgevende resultaten geboekt. Er resteren echter nog vele knelpunten.

De geldstromen binnen het huidige reguliere beleid schetsen een duidelijk beeld. Verreweg het grootste deel van de f.380 miljoen die momenteel op jaarbasis van rijkswege in het totaal aan kunsten worden besteed ligt vast. Het komt ten goede aan structureel gesubsidieerde instellingen en gezelschappen. De resterende middelen worden incidenteel besteed. Van dit projectenbudget komt een bijzonder klein deel ten goede aan allochtone kunstenaars. De noodzakelijke wijzigingen in de perceptie van de kunstbeleving door autochtonen is kennelijk nog onvoldoende doorgevoerd.

Ook bij het allochtonenbeleid dat door de rijksoverheid gevoerd wordt is nog steeds sprake van talrijke knelpunten. Het WRR-rapport toont aan dat in tal van zaken de gestelde doelen nog niet verwezenlijkt zijn. Om hierin verandering aan te brengen beveelt het rapport harde beleidsmaatregelen aan. Deze dienen zoveel mogelijk geïntegreerd te worden binnen de reguliere beleidskaders. Uit het voorgaande hoofdstuk kan worden afgeleid dat de Raad voor het kunstenbeleid eveneens kiest voor integratie maar daarbij vooralsnog de weg van vrijwilligheid wenst te volgen.

Pas wanneer bij de volgende omvangrijke evaluatie zou blijken dat op die manier de doelstellingen niet verwezenlijkt kunnen worden, moet binnen de kunstensector een quoteringsstelsel in beeld komen. Vooralsnog verwacht de Raad dat dit harde middel overbodig is. Overname van de gedane aanbevelingen zal een daadwerkelijke inpassing van het categoriale beleid binnen het reguliere naderbij brengen.

Deze aanbevelingen vergen inspanningen van kunstenaars en kunstinstellingen en van Raad, Fondsen en Ministerie(s). De directe kosten die met het beleid gemoeid zijn bedragen f.3 miljoen ten laste van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, waarvan f.1 miljoen ten goede moet komen aan de lokale omroepen en daarnaast f.1 miljoen ten laste van Onderwijs en Wetenschappen.

De revenuen van het beleid kunnen naast de beoogde integratie, een beter op de realiteit afgestemde kunstbeleidssystematiek en een kleurrijker palet van het kunstleven in Nederland opleveren.

W
E L
Z I J N
V O L K S
G E Z O N D
H E I D
C U L T U U R

BIJLAGE I

Aan de Raad voor de Kunst
R.J. Schimmelpennincklaan 3
2517 JN DEN HAAG

Ons kenmerk
K/KV U 33731

Inlichtingen bij

Doorkiesnummer

Rijswijk

21 MAART 1989

Onderwerp

Evaluatie ontwikkelingen
allochtone kunst

Bijlagen

Uw brief

Geachte Raad,

Het is nu circa anderhalf jaar geleden, dat de Werkgroep Kunstuitingen Migranten haar advieswerkzaamheden met betrekking tot verzoeken om subsidie voor projecten op het terrein van de kunstuitingen van migranten is begonnen. De Werkgroep nam daarmede in volle omvang de adviesfunctie van haar ambtelijke voorgangster, de Commissie Cultuuruitingen Migranten over.

Het ging - wellicht is het goed dat op deze plaats nog eens aan te stippen - hierbij om meer dan alleen de overdracht van een adviesfunctie: er werd een wezenlijk nieuwe fase ingeluid in het proces van emancipatie, groei en erkenning van de kunstuitingen van immigrantengroepen, dat voor wat de gerichte ondersteuning vanuit dit departement betreft in het begin van de jaren tachtig was aangevangen.

Uit de in de voorliggende periode opgedane ervaring, alsmede de binnen en buiten het departement gevoerde dialoog, was inmiddels een helder beeld gegroeid over de wijze waarop oogmerken van minderhedenbeleid in de kunstensector gerealiseerd zouden kunnen worden. De vrijwel algemeen gedragen conclusie was, dat dit het beste zou kunnen geschieden door het voeren van een tijdelijk stimuleringsbeleid, gericht op en uitmondend in aansluiting bij/opname in reguliere kaders en voorzieningen op het terrein van de kunsten.

Deze centrale beleidsdoelstelling, alsmede een nadere uitwerking daarvan op onderdelen is neergelegd in de beleidsnotitie cultuuruitingen van etnische minderheden, gepubliceerd in juli 1987. Uitgangspunt daarbij zijn steeds de ontwikkelingen in de diverse sectoren en segmenten gedurende de voorafgaande periode. De bestaande verschillen in ontwikkelingsniveau vormen de verklaring voor de mate van uitwerking van het toekomstig beleid die in de notitie gegeven kon worden.

De notitie is niet alleen een vooruitblik, doch maakt tevens als het ware een tussenstand op.

Bezoekadressen

Rijswijk
Sir W. Churchilllaan 368
Sir W. Churchilllaan 362

Corresoondentie uitsluitend
richten aan het postadres,
met vermelding van de
datum en het kenmerk van
deze brief

Telex Rijswijk
31680 wvcrw nl

Blad

2
Kenmerk

K/KV U 33731

Ik acht thans het ogenblik aangebroken, u te verzoeken om een analyse en evaluatie van de ontwikkelingen die zich sedert het verschijnen van de beleidsnotitie in deze sector hebben voorgedaan. Dat daarbij tevens sprake is van een toetsing van het gevoerde beleid zal geen betoog behoeven.

Naar al op voorhand kan worden geconstateerd, zijn ook thans, evenals ten tijde van het verschijnen van de eerder genoemde beleidsnotitie, nog verschillen tussen de te onderscheiden disciplines en segmenten aanwezig.

Ik wil u een discipline-gewijze behandeling van de materie voorstellen, waarbij een analyse wordt gegeven van de ontwikkelingen en per discipline of aandachtsgebied beleidsnuanceringsen en accentueringsen worden aangegeven voor de jaren 1990 en 1991. Het toepassen van deze systematiek maakt een optimale aansluiting bij de resultaten van het - u bekende - thans lopende onderzoek naar het gebruik van kunstbudgetten door allochtone groepen en individuen mogelijk. Bij dit onderzoek vormen de onderscheiden budgetten uitgangspunt; het levert derhalve (ook) een uitkomst per kunstdiscipline op. Er wordt naar gestreefd zo mogelijk alle, doch in ieder geval de cijfermatige onderzoeksresultaten beschikbaar te hebben op een zodanig tijdstip, dat u daarvan bij uw evaluatie nog gebruik kunt maken. Door de personele unie die is ontstaan doordat een tweetal uwer leden zitting heeft genomen in de begeleidingscommissie voor dit onderzoek zal een goede coördinatie bereikt kunnen worden.

Ik verzoek u in elk geval uitspraak te doen over de mate waarin per kunstdiscipline de "regularisering" gevorderd is, waar zich knelpunten voordoen en welke actie naar uw oordeel gewenst is. Een en ander dient uit te monden in een globale prioriteitsstelling, die als richtsnoer kan dienen voor de beleidsvoering in de komende periode.

Bij de beeldende kunst gelieve u het onderzoek te betrekken dat in opdracht van de Stichting Steunfunctieorganisatie voor Surinamers in Amsterdam e.o. is verricht naar de attitude van Nederlandse galeriehouders met betrekking tot allochtone kunst.

Plaats en functioneren van de stichtingen Scarabes en Multi Music Federation, zult u naar ik aanneem bij theater respectievelijk muziek belichten.

Enigszins in het verlengde van de vraag naar de stand van het integratieproces bij de kunstuitingen van migranten, wil ik u vragen mij te berichten over de voortgang van de integratie binnen (de reguliere onderdelen van) uw college. Ik doel daarbij op de toename van deskundigheid, bij voorbeeld door de toetreding van nieuwe leden met bekwaamheden ter zake. In dit verband het volgende. Ik heb waargenomen dat de secretaris en de leden van de Werkgroep Kunstuitingen Migranten zich binnen uw college bijzonder beijverd hebben voor het leggen van duurzame relaties naar de andere, reguliere vakgroepen.

Blad
3

Kenmerk
R/KV U 33731

Ik ben ervan overtuigd dat deze deels "promotionele" activiteiten een blijvend effect op het klimaat voor de kunstuitingen van migranten zullen hebben en de overgang van categoriaal naar regulier beleid zeker zullen bevorderen en spreek hier mijn waardering voor deze voortvarende benadering uit.

Tot slot verzoek ik u aandacht te wijden aan de criteria waarop binnen het categoriale beleid subsidiëring geschiedt. De vraag is of deze criteria scherp genoeg zijn of dat nadere aanscherping nodig is. Ook deze vraag leg ik u voor in verband met de nagestreefde overgang naar het reguliere beleid. Vergelijking met de voor de betrokken budgetten geldende subsidietitels is waarschijnlijk zinvol. Een disciplinegewijze benadering lijkt ook voor dit onderwerp handzaam. Ik ga er overigens van uit - dit voor de goede orde - dat u, als u aanleiding vindt tot een algemener of samenvattend betoog, daar in uw advies plaats voor zult inruimen.

Uw advies zie ik met belangstelling voor 1 juli a.s. tegemoet.

De Minister van Welzijn, Volksgezondheid
en Cultuur,
voor deze,
het Hoofd van de Directie Kunsten,
namens deze,

P.F.M. Ballings

Bijlage II

RAPPORT "GEBRUIK VAN KUNSTBUDGETTEN DOOR ETNISCHE MINDERHEDEN"

In opdracht van het ministerie van WVC is door het bureau Research en Beleid een onderzoek verricht naar de mate waarin allochtonen gebruik maken van de kunstbudgetten. Bedoeld onderzoek is in augustus j.l. gereedgekomen. De Raad is verzocht de resultaten hiervan te verwerken in het evaluatieadvies. Hij acht deze van dien aard dat volstaan kan worden met verwerking van de onderzoeksgegevens in een bijlage.

Het kunstuitingen migrantenbudget is niet bij het onderzoek betrokken. Het gaat dus zuiver om de mate van integratie binnen de reguliere kunstbudgetten. Voor het onderzoek zijn de jaren 1987 en 1989 als peildatum gekozen. Alle afdelingen van de Directie Kunsten van WVC en de bestaande Fondsen op dit terrein zijn bij het onderzoek betrokken. Aan personen/-groepen van allochtone afkomst die in de jaren 1987 en 1989 een subsidieverzoek hadden ingediend werd een enquêteformulier toegezonden. Indien de onderzoekers niet met zekerheid konden vaststellen of aanvragers tot de doelgroep behoorden werd eveneens een enquêteformulier toegezonden. Op een totaal aantal subsidieverzoekers (personen of groepen) van 4217 zijn aldus 302 (7,3%) enquêteformulieren verstuurd.

Op basis van de reacties kan worden aangenomen dat het daadwerkelijke beroep op de reguliere budgetten door kunstenaars van allochtone afkomst ergens tussen de 1,5% en 4,4% zal liggen. De onderzoekers hebben 1,5% (het aantal respondenten) als uitgangspunt genomen. Alleen de gegevens van die groep zijn in het onderzoek verwerkt.

De onderzoekers geven aan dat het door hen verzamelde gegevensmateriaal niet kan leiden tot harde conclusies. De absolute aantallen waarom het gaat zijn daarvoor te klein en de omvang van de totale doelgroep (van allochtone kunstenaars) is niet bekend.

Indien hier ook nog bij wordt betrokken dat, naar de mening van de Raad, gegevens zoals de totale aantallen aanvragen en beschikbare middelen niet altijd correct en volledig zijn (van enkele fondsen zijn bijvoorbeeld geen gegevens verwerkt doordat deze te laat beschikbaar kwamen), dat subsidieverzoeken die zijn voorgelegd aan reguliere colleges in het kader van het tweesporenbeleid (co-financiering) niet zijn meegenomen en dat de gegevens over 1989 nog niet volledig zijn, daar de onderzoeksperiode in juli 1989 afliep, kan de terughoudendheid ten aanzien van harde conclusies slechts onderschreven worden.

De gesignaleerde problemen spelen minder sterk in dat deel van het onderzoek dat zich richt op de samenstelling van de structureel gesubsidieerde gezelschappen binnen de podiumkunsten.

De onderzoeksresultaten per kunstdiscipline leveren het volgende beeld op:

theater Volgens de onderzoekers zijn binnen deze discipline in 1987 twee en in 1989 drie subsidieverzoeken ingediend door allochtone groepen.

Hiervan is in 1989 één verzoek gehonoreerd.

Bij de Raad zijn gegevens bekend dat alleen al in 1989 twaalf subsidieverzoeken bij de verschillende theaterbudgetten zijn ingediend door allochtone groepen. Daarvan is er inderdaad één gehonoreerd. Het lijkt aanmerkelijk dat de negen ontbrekende aanvragen deel uitmaken van de groep niet respondenten.

Bij de structurele toneelgezelschappen is volgens de verkregen onderzoeksresultaten niemand van allochtone afkomst werkzaam.

Bij de Raad is bekend dat één meerjarig gesubsidieerd gezelschap als allochtoon gezelschap mag worden aangemerkt. En dat bij minstens een ander gezelschap een lid van een etnische minderheid in vast dienstverband is.

muziek De muziekdiscipline geeft een overeenkomstig beeld. De onderzoekers constateren hier in 1987 één aanvraag en in 1989 twee. Geen enkele aanvraag werd gehonoreerd. De Raad meent dat in 1989 acht aanvragen zijn ingediend door musici van allochtone afkomst. Hiervan werden er drie voorzien van een positief advies.

Bij de structurele muziekgezelschappen zijn volgens de onderzoeksgegevens ieder jaar zo'n 4% uitvoerenden in vast dienstverband van allochtone afkomst. Bij het Fonds voor de Scheppende Toonkunst zijn in 1987 zes aanvragen ingediend en in 1989 twee. Respectievelijk drie en één zijn er daarvan gehonoreerd. Van de structurele subsidies die dit Fonds uitkeert komt niets terecht bij allochtone musici.

dans Bij dans is alleen in 1989 één aanvraag ingediend - niet gehonoreerd - door een groep allochtone dansers. De Raad stelt vast dat er dit jaar vier maal een beroep is gedaan op het dansbudget. Dit leverde weliswaar een positief advies op, maar geen honoreringen.

De onderzoekers verkregen uit afgenomen enquetes bij de vier structureel gesubsidieerde dansgezelschappen de informatie dat hierbij in 1987 5% en in 1989 5,5% van het aantal uitvoerenden in vast dienstverband van allochtone afkomst zijn.

letteren De gegevens van het Fonds voor de Letteren waren op het moment dat het onderzoek zelf werd afgesloten nog niet voorhanden en zijn derhalve niet in het rapport opgenomen.

Bij het ministerie is volgens de gegevens in beide peiljaren telkens één aanvraag ingediend, die niet voor honorering in aanmerking kwam. De Raad weet dat in beide jaren een subsidieverzoek voor co-financiering is in aanmerking is gekomen.

audio-visueel/film De gegevens van de beide Filmfondsen ontbreken om dezelfde reden als het cijfermateriaal van het letterenfonds.

Bij het ministerie werden op de filmafdeling in 1987 twee en in 1989 één aanvraag ingediend, die alle in de prijzen vielen. Deze gegevens komen overeen met de Raadsgegevens.

beeldende kunst Voor deze sector zijn zowel de gegevens van WVC als van het Fonds (dat in 1988 werd opgericht) benodigd. In 1987 werden er twee en twintig aanvragen ingediend, waarvan er zes gehonoreerd werden. In 1989 werden er zeven ingediend, die op één na alle subsidie kregen. Op de beroepskostenvergoeding van het Fonds werd volgens het onderzoek in 1989 driemaal met succes een beroep gedaan. Bij de Raad zijn binnen deze kunstdiscipline geen subsidieverzoeken bekend.

amateuristische kunstbeoefening en kunstzinnige vorming In 1987 werden hier twee aanvragen ingediend en twee jaar later één. Beide keren werd er één aanvraag gehonoreerd. Volgens de Raad gaat het hier om een hoger aantal aanvragen waarvan er enkele uit de reguliere middelen gefinancierd werden.

Conclusies

Indien de bij het onderzoek "Gebruik van kunstbudgetten door Etnische Minderheden" verkregen cijfers vergeleken worden met hetgeen gesteld is over de stand van zaken per kunstdiscipline (hoofdstuk 3.), dan vallen toch wel enkele verschillen op. Zowel wat betreft het totale aantal subsidieverzoeken, als de honoreringen.

Zo schildert het onderzoek de situatie bij muziek en dans somberder af dan de situatie volgens de Raad in werkelijkheid is. Althans voor zover het de incidentele budgetten betreft. De Raadsgegevens geven aan dat er meer aanvragen worden ingediend, waarover vaker positief geoordeeld wordt. Ten aanzien van het percentage allochtone kunstenaars bij de structurele gezelschappen binnen deze podiumkunstdisciplines komen de gegevens van de onderzoekers en de Raad sterk overeen. Beide bieden een positief beeld op de mate van integratie.

Bij theater en amateuristische kunstbeoefening en kunstzinnige vorming sluiten de onderzoeksresultaten redelijk aan bij de indrukken van de werkgroep, waar het de kans op honorering betreft. Bij beide sectoren stellen de onderzoekers echter een geringer aantal subsidieverzoeken vast dan de Raad. De onderzoeksgegevens over de structurele gezelschappen binnen de theaterdiscipline worden door de Raad eveneens aangevochten. Deze geven een te negatieve indruk.

Het onderzoek constateert aldus bij de podiumkunsten en bij de AK/KV sector een ietwat negatiever beeld dan door de Raad is vastgesteld.

De beeldende kunst discipline komt er bij het onderzoek beter vanaf dan bij de Raadsgegevens. Het aantal ingediende subsidieverzoeken en het aantal honoreringen ligt hoger.

De gegevens die de onderzoekers konden verzamelen over letteren en audio-visueel-film zijn te onvolledig om een vergelijking op te kunnen baseren.

De Raad stelt vast dat het onderzoek "Gebruik van kunstbudgetten door Etnische Minderheden" een negatiever beeld schetst van de werkelijkheid dan hijzelf.

Zeker is dat het aantal ingediende subsidieverzoeken hoger ligt dan de onderzoeksresultaten tonen. Daarnaast zijn er ook meer subsidieverzoeken, ingediend door allochtone kunstenaars, in aanmerking gekomen voor honorering.

Deze verschillen zijn op zichzelf niet verbazingwekkend als de problemen waarmee de onderzoekers te maken kregen nogmaals in ogenschouw worden genomen.

De Raad acht het zeer aannemelijk dat de 1,5% waarvan de onderzoekers uitgaan te laag is. In werkelijkheid maken de subsidieverzoeken, ingediend door allochtone kunstenaars een hoger percentage uit van het totale aantal aanvragen. Hierbij is echter niet gezegd dat het aantal honoreringen evenredig meestijgt.

Op basis van het voorgaande meent de Raad dat de in hoofdstuk 3 door hem gesignaleerde tendensen een beeld schetsen dat waarschijnlijk niet in negatieve zin zal afwijken van de werkelijke situatie. Alleen de beeldende kunstdiscipline behoeft enige bijstelling in positieve richting. De Raad concludeert dan ook dat de onderzoeksresultaten, met uitzondering van de BK-discipline, een te zwaar aangezet negatief beeld op van de werkelijkheid geven. Hij is derhalve van de eigen gegevens uitgegaan.